

mimari hafıza

Mimarlık Kültür Dergisi | Sayı 11 | Kasım 2020

Bir Mimar Bir Üslûp
Nezih Eldem

Gezi Yazısı
Eyüp Sultan Gezisi
Cülus Yolu ve Türbeler

Şehircilik
Işıldayan Şehir
Le Corbusier

Mimarlık Sözlüğü

*Nezih Eldem, Suluboya Otoportre

mimar hafıza

Mimarlık Kültür Dergisi

İZÜ
MİMARLIK VE SANAT
KULÜBÜ

İMTİYAZ SAHİBİ

İZÜ Mimarlık ve Sanat Kulübü

EDİTÖR

İbrahim Ethem Karaköse

YAYIN KURULU

Ali Kazım Sakallı
Mehmet Sefa Akbaba
Meliha Nur Özönder
Öznur Kara
Saliha Koçkaya

KULÜP DANIŞMANI

Ömer Faruk Tekin

TASARIM

Güzide Kahya
Mahmut Esad Karaaslan
Ümit Karabayır

İLETİŞİM

hafizadergi@gmail.com

@hafizadergi

@izumimvesanat

Mimarlık Kültür Dergisi
Sayı 11, Kasım 2020

Bu karekod aracılığı ile
sayıyı elektronik ortamda
görüntüleyebilirsiniz.

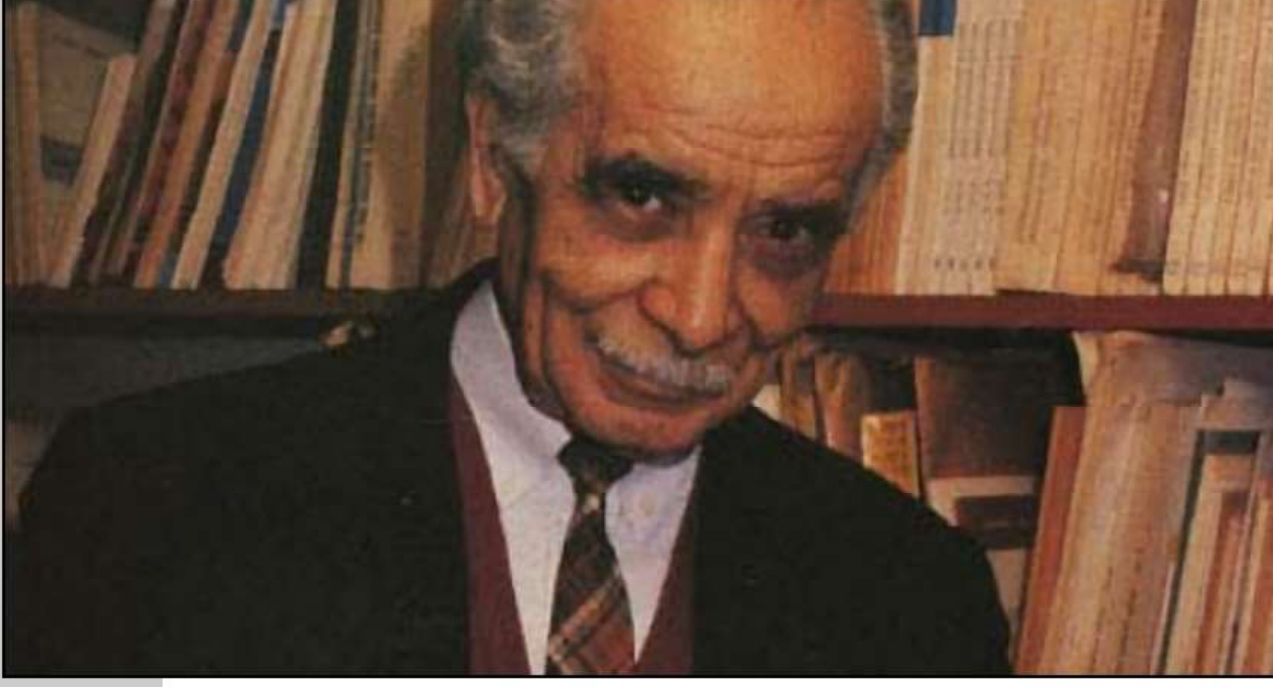
İnsanlık ve beraberinde gelen hayat, iniş ve çıkışlarla kaimdir. Tek bir tane misal verilemez ki hayat grafiğı sadece yükselen doğrudan ibaret olsun. İnişler, çıkışlar, geri dönüşler, büyük sıçramalar, her bir anı ile dünden beslenir, bugün yaşanır, yarını inşa eder.

Mimarlık da kendisine hayat veren insandan yani mimardan bittabi etkilenmiştir ve etkilenecektir. İnsan ve insanlık ile tarih boyunca dalgalanmalar yaşamıştır. Yükselen grafiğın yaşandığı dönemlerde, Taç Mahal'den Pantheon'a, Mısır Piramitlerinden, Süleymaniye Külliyesine değin pek çok çağın sınırlarını zorlayan eser bina edilmiştir. Ne yazık ki, çağımızın en melun illeti olarak atfedebileceğimiz, artan hız ile beraberinde gelen haz duygusu, zaman ilerse de tekniğı eskitecek, teknolojide atılım yapılsa da malzemenin muhteviyatını kaybettirecek, gerçeklik ile aramıza aşılması pek güç setler koyacaktır.

Böyle bir dönemde belki de en doğrusu, kendimizi, akan zamanın dışına çekebilmek, yavaşlamak hatta durup nefeslenerek etrafımızda olup bitenleri gözlemleyerek gidişatı kontrol etmektir.

Mimari Hafıza'nın bu sayısında, Eyüp Sultan'lı mimar, akademisyen **Nezih Eldem**'den **Le Corbusier**'in **Çağdaş Şehri**'nden ve nice devlet erkanının törenlerine şahitlik yapan **Cülus Yolu**'ndan bahsettik. Keyifli okumalar dileriz.

İbrahim Ethem Karaköse
Editör

04 Bir Mimar Bir Üslûp | Nezih Eldem

İbrahim Ethem KARAKÖSE

12 Gezi Yazısı | Eyüp Sultan Cülus Yolu

Ubeydullah Çilesizoğlu

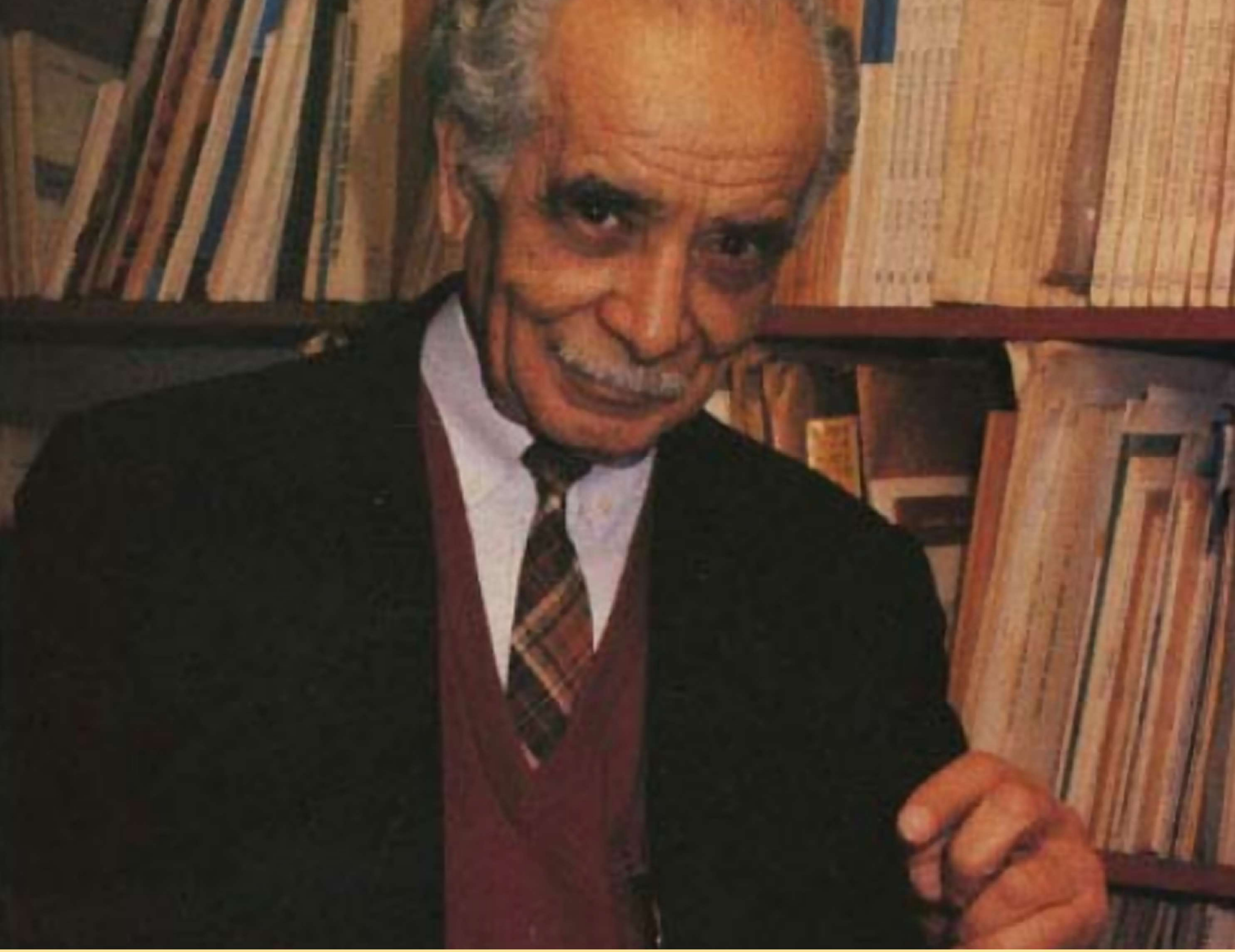
Şehircilik | Işıldayan Şehir Le Corbusier
Meliha Nur Özönder

18

Mimarlık Sözlüğü

24

BİR MİMAR BİR ÜSLUP

NEZİH ELDEM

*İbrahim Ethem KARAKÖSE**

1921 yılında İstanbul'da doğan Nezih Eldem'in ilkokul yılları Uşak ve Denizli'de geçti. Nezih Eldem, 1939 yılında Kabataş Lisesi'nden mezun oldu. 1935 yılında, henüz 14 yaşındayken, üyesi olduğu Güzel Sanatlar Birliği'nin 1935-1946 yılları arasında açılan tüm İstanbul ve Ankara sergilerine, resimleri ile katıldı.

1944 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu ve aynı yıl Yüksek Mühendis Okulu Mimarlık Bölümü'nde Rölöve ve Serbest Resim derslerini vermek üzere öğretmen olarak işe başladı. Yüksek Mühendis Okulu'nun İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dönüştürülmesinden sonra, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Bina Bilgisi Kürsüsü'nde, Prof.Paul Bonatz'ın asistanı oldu. 1954 yılında doçent, 1962 yılında ise profesör oldu. Mekân Örgütlenmesi ve Donatımı Kürsüsü'nün başında olan Nezih Eldem, 1988 yılında emekli oldu. Emekli olduktan sonra, bir süre daha İstanbul Teknik Üniversitesi'nde proje atölyesi yürütücülüğüne devam eden Nezih Eldem, 26 Ağustos 2005 tarihinde vefat etti.

Nezih Eldem, yaptığı tüm tasarımlarında, sıfırdan başlayarak, işlev, kullanıcı, ışık, gölge gibi her proje için özel şartları değerlendirmiştir. Bu anlayışla, her tasarımında sadece orası için özel çalışmalar yapan Eldem'in projelerindeki tek ortak yön, tasarıma yaklaşım anlayışıdır. . Çıkmalar, pahlı köşeler, detaylar, malzemeye yaklaşımı gibi kullandığı bir takım mimari öğelerin karakteristik olmasına rağmen biçimsel olarak Nezih Eldem'in tasarımlarında benzerlik

bulmak ziyadesiyle güçtür.

İTÜ Fuat Külünk Yüksek Gerilim Laboratuvarı, 1966

Üniversite bünyesinde yapımına başlanmış olan Yüksek Gerilim Laboratuvarı için içeride laboratuvar işlevinin gereksinimleri çözülürken, dış kabukta bu işlevle hiçbir bağlantısı olmayan, sahte pencereleri ile büro binası görünümünde, dikdörtgenler prizması formunda bir yapı tasarlanmışken Nezih Eldem, bu projeyi üstlenerek değiştirmiş ve bugünkü halini almasını sağlamıştır Projenin içerisinde çözülmesi gereken işlev, bir ses laboratuvarıdır. Bu mekânda yüksek gerilimde ölçümlerin yapılması istenmektedir ve bu ölçümlerin yapılabilmesi için mekâna radyo dalgalarının girmemesi gibi teknik bir gereklilik mevcuttur. Nezih Eldem'in projeye yaklaşımını, mekânın işlevsel gerekliliklerini yerine getirmek düşüncesi belirlemiştir. Daha önce hazırlanan ve yapımına başlanan projede, dışarıdan bakıldığında üç katlı bir bina izlenimi uyandıracak şekilde tasarlanan pencereci duvarlarda, duvar bölümlerine, her noktası kaynakla birleştirilmiş 10x10 ebatlarında "Faraday Kafe"si yapıp üstüne de metal bir

aygıt bağlanması ve tamamen sıvanması, pencere bölümlerinin ise çelik storlarla örtülmesi, bu storların da birbirlerine kaynaklı olarak kablolarla 50m. yerin altına indirilmesi planlanmıştır. Nezih Eldem projenin, sahte cephelerle teknik gerekliliklerinin gizlenerek gerçekleştirilmesine karşı çıkarak, yeni bir proje geliştirmiş ve yapımına başlanmış olan duvarları yıktırarak, binanın meyilli duvarlarının bütünüyle bakırla kaplanmış halini gerçekleştirmiştir. Giriş holü, kumanda odası, karanlık oda, çalışma odası, atölye gibi işlevlerin çözüldüğü, 3,60 metre yüksekliğinde, tek katlı kütle ve bu kütlede çatısını oluşturan teras bölümü, tek hacimden oluşan laboratuvar kütlelerinin, güney cephesine konumlanmıştır. 22,40 metre yüksekliğinde tek kattan oluşan laboratuvar kütle, köşeleri 45 derece kırılmış üstü kesik bir piramit biçimindedir. Bu piramit tabanda en geniş noktalarda, akstan aksa 36,20 x 27,40 metre boyutlarındadır. Bu boyutlar yapının en yüksek noktasında, 26,40 x 18,30 metre ölçülerine kadar düşer. Kesik piramit formundaki yapının çatısı ve eğimli gaz beton duvarları tamamen bakır levhalarla kaplanmıştır.

Cezmi Kınnoğlu-Haydar Akın (Dere) Apartmanları, 1970

Boğaz manzaralı eğimli bir arsada Nezih Eldem'in tasarladığı, bir ara sokakla, birbirinden ayrılan ve birbirine bağlanan iki bloktan meydana gelen apartman grubunun dinamik kütleli şekillenmeleri dikkat çekicidir. İki apartman arasında bulunan yarıktaki merdiven işlevi çözülmüştür. Bu merdiven sayesinde her dairenin giriş kapısına, bağımsız olarak doğrudan, dışarıdan ulaşım imkânı sağlanmıştır.

Koru içinde yer alan bloklar, topografya ile uyumlu bir biçimde boğaz manzarasına yönelmişlerdir. İki blok farklı kotlara oturtulmuştur. Bu şekilde katlar arasında sağlanan kot farkı ve bakış açıları düşünülmüş belirlenmiş yönelişlerle, komşuluk, mahremiyet ilişkileri düzenlenmiştir. Neredeyse bir üçgen formunda olan arsanın eğimi değerlendirilmiştir. Deniz yönünden bakıldığında solda kalan blok, depo katı üzerine, her katta tek daire olmak üzere iki normal kat ve bir dubleks kattan meydana gelmiştir. Katlarda, mekânlar arasında basamaklar oluşturularak, apartman katının kendi içinde kademelenmesi sağlanmıştır. Her katta farklı olan

kademelenme, 50cm ile 70 cm arasında değişmektedir. Bu kademelenmelerin cephede okunabilirliği, taşıyıcı sistem olan betonarmenin örtülmeyerek brüt beton halinin korunmasıyla, sağlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü katlar arasına yerleştirilen merdivenle katlar birbirine bağlanmış, dubleks daire olarak çözülmüştür. Dördüncü kat olan, dubleks dairenin üst katı, geri çekilerek önünde kalan alan teras olarak değerlendirilmiştir. Bu son katın çatısı, denizden tepeye doğru yükselecek şekilde, tek yönde eğimli olarak bitirilmiş ve bakırla kaplanmıştır. Terasın betonarme parapeti, bakır çatının formuna benzer biçimde şekillenmiştir. Aynı yaklaşımla tasarlanan ikinci blok, tek daire üzerine iki normal kat ve bir dubleks kattan oluşmaktadır. Diğer bloktan yaklaşık 3 metre kadar yüksekte konumlandırılan bu bloktaki kat içi kademelenmeler daha yüksek tutulmuştur. Her katta farklı olan kot farkı birinci katta 170 cm'ye kadar ulaşmıştır. Aynı diğer blok gibi burada da son kat geri çekilerek, teras oluşturulmuş, çatı ve teras parapetleri diğer blokta olduğu gibi gerçekleştirilmiştir. Bu blokta, iki apartmanın ortak kullandığı merdiven kütesinin üzeri, son kata ait teras olarak değerlendirilmiştir. Toplam altı

ayrı aile için tasarlanmış olan bu apartman bloklarında, kullanıcıların görsel ilişkileri düzenlenmiş şekilde, manzaradan faydalanmaları düşünülmüş, apartman içinde özel birer konut oluşturma yaklaşımıyla hareket edilmiştir.

Katların cepheye yansıyan farklı çıkmaları, farklı boyutlardaki pencereleri ve balkonları ile birbirinden farklı oldukları anlaşılmaktadır. Projede, balkonların değişik boyutlarla üst üste yer alması, kütlede geri çekilmeler ve ileri çıkmalarla kurulan doluluk-boşluk, ışık gölge etkisiyle kütsel hareketlilik sağlanmıştır. Nezh Eldem burada, taşıyıcı sistemi oluşturan brüt beton kolon ve kirişleri herhangi bir yolla örtmemiş, brüt beton taşıyıcı sistemin dışarıdan okunabilirliği sağlanmıştır.

Kuşadası Kongre Merkezi Projesi Tasarımı, 1978

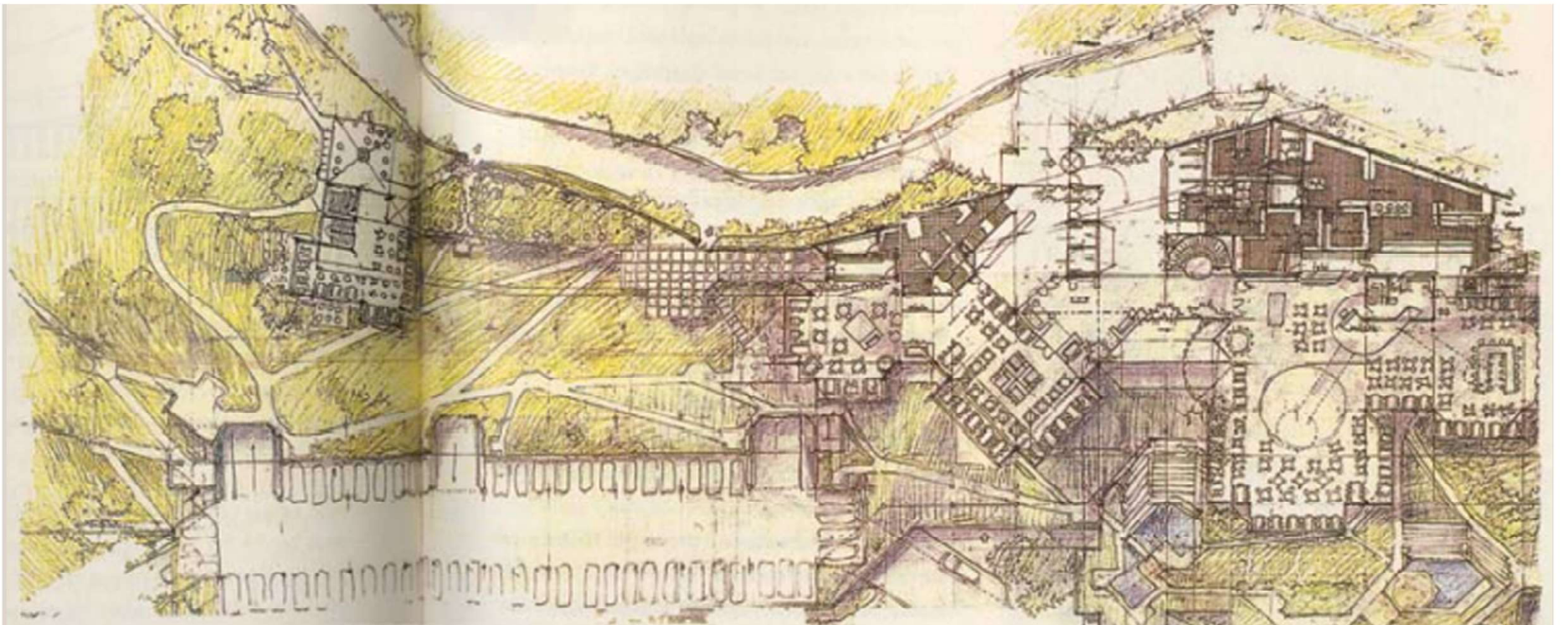
Kuşadası Belediyesi tarafından, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi döner sermaye sistemi bünyesinde, Nezh Eldem'in bir kongre merkezi projesi hazırlaması istenmiş ve Nezh Eldem, yardımcıları, Atilla Yücel ve Melih Kâmil ile avan projeleri hazırlamıştır. Uygulaması gerçekleştirilmemiş olan bu kompleks hakkında buluna-

bilinenler sadece, maket fotoğrafları ve bir kesit çizimidir. Bu projeye yaklaşım, gerçekleşeceği bölgenin coğrafi şartlarını değerlendirerek, bir tepe üzerinde yer alacak kütle çözümü için, topografyaya uyarak, doğal tepe üzerinde yapay bir tepe üretme fikriyle hareket etmek olmuştur.

İstanbul Akvaryumu Projesi Tasarımı

Nezih Eldem, İstanbul'da yapılması planlanan bir inşaatın, resmi yollarla iptal edilmesi üzerine, Ortaköy gibi kentin tarihi ve turistik açıdan en önemli semtlerinden birinde, iptal edilen yapı için açılmış olan temel çukurunda yer alacak bir proje tasarlamıştır. Eldem'in herhangi bir proje teklifi almadan tasarladığı bu proje, İstanbul Akvaryumu Projesi'dir.

Beşiktaş-Ortaköy semtleri arasındaki sahil yolunda, Çırağan Caddesi'nde, Yıldız Parkı girişindeki Küçük Mecidiye Camisi'nin hemen sonrasında başlayan, Yıldız Tepesi'nden, Boğaziçi kıyısına kadar kesintisiz devam eden, genişçe bir yamaçta, Osmanlı Dönemi'nde, Mimar Sinan tarafından yapılan Yahya Efendi türbesi ve bir tarikat külliyesi yer almaktaydı. Cumhuriyet'le tekkelerin kapatılması üzerine, 1925 yılından sonra, tevhitane bölümü cami olarak kullanılmaya başlanmış ve günümüze kadar gelmiştir. Bu bölge zaman içinde Denizyolları İşletmeleri'ne tahsis olunmuş, kurum 1960'lı yıllarda buraya büyük bir hastane yapmak üzere harekete geçmiş ve yamacın içi cadde kotuna kadar boşaltılarak, gerisine 20 metreyi aşan yükseklikte istinat duvarı örülmüştür.

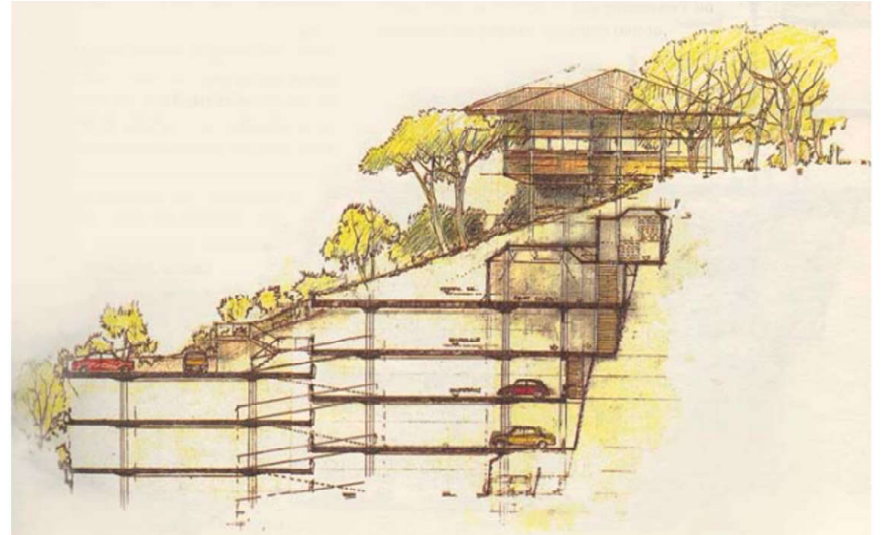

İstanbul Akvaryumu Proje Tasarımı plan çizimleri

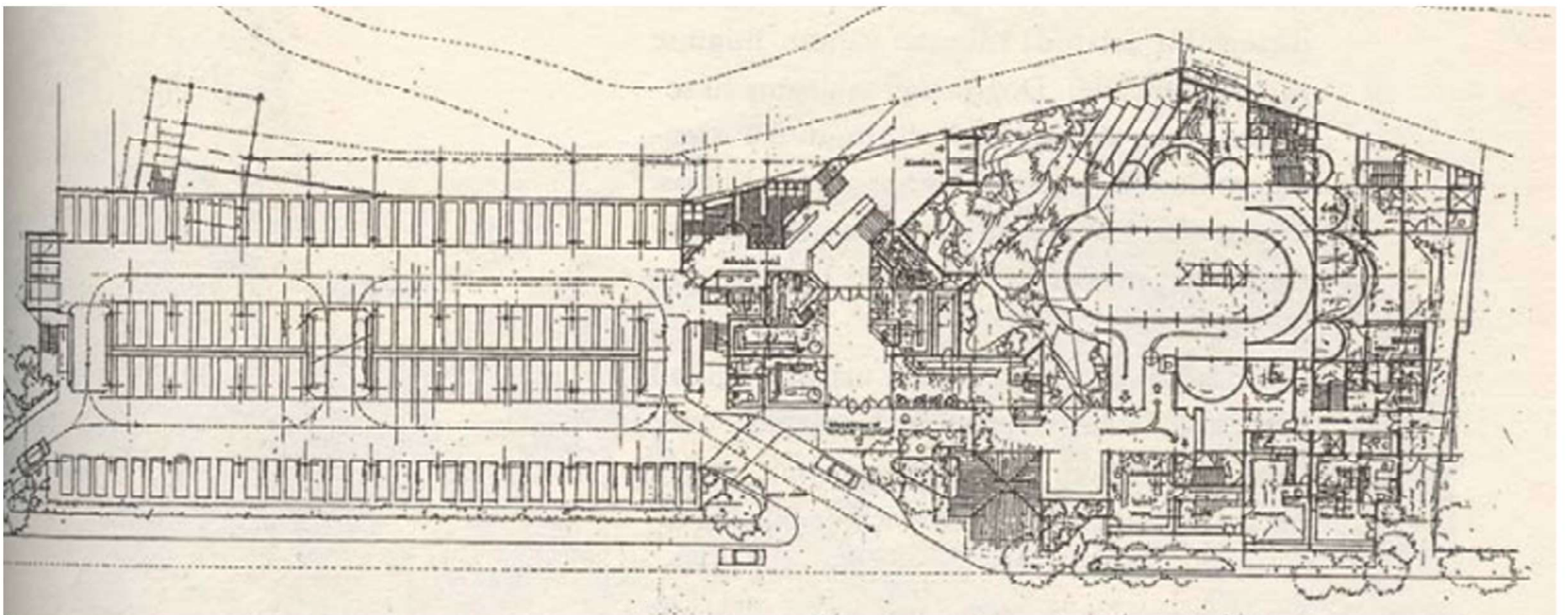
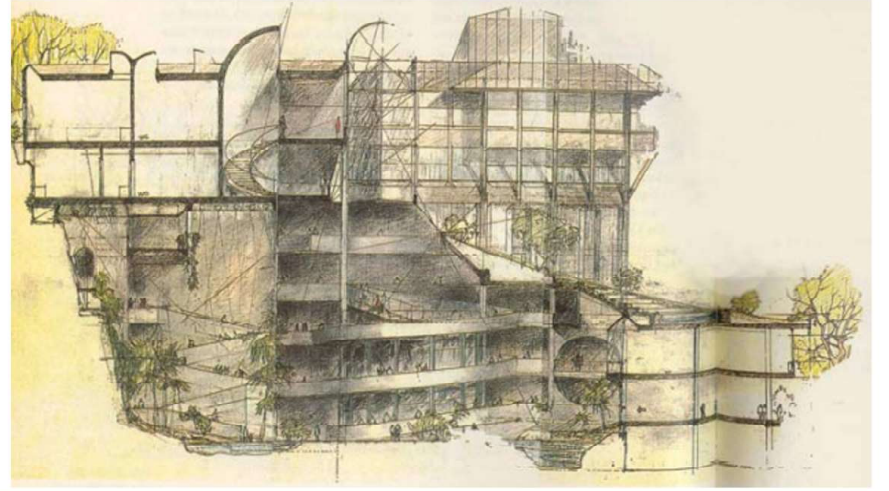
Bu uygulamanın durdurulması için yapılan çalışmalar, ancak bu eylemler gerçekleştikten sonra sonuca ulaşmış ve inşaat engellenmiştir. Bu aşamadan sonra geriye, şehrin ortasında yüksek istinat duvarının oluşturduğu büyük boyutta bir boşluk kalmıştır. İnşaatın engellenmesinde emeği geçenlerden biri olan Nezh Eldem, bu boşluğu en uygun şekilde şehre kazandırmak, bölgenin tahrip edilen karakterini kurtarmak amacıyla çalışmalara başlamış ve burası için hem işlevsel hem topografik hem de mimari açıdan uygun bir çözüm getirdiğini düşündüğü bir proje hazırlamıştır.

Nezh Eldem proje konusunu belirlerken “bugünkü istenmeyen durum, acaba zaten yer altında kalması uygun olan hangi işler için uygun hatta kolay, ele geçmeyen bir fırsat olabilirdi?”

sorusunun üzerinde Nezh Eldem, uzun yıllar boyunca, 10-15 sene kadar, bu bölgeyi proje konusu olarak öğrencileri ile paylaşmış ve çeşitli projeler geliştirmiş, sonunda kendisi bir tasarım yapmıştır. Nezh Eldem’in, her zaman söylediği gibi, mimarın kendisini sınırlayan sorunların üzerine

İ. Akvaryumu Proje Tasarımı kesit çizimleri

İstanbul Akvaryumu Proje Tasarımı plan çizimleri

gitmesi anlayışı ve önemle belirttiği soru sorma metoduyla, sürekli sorular sorarak vardığı sonuç, bu bölge için en uygun işlevin bir “akvaryum” olduğudur. Yabancı ülkelerde örnekleri olan, denizlerin flora ve faunasını tanıtan bir akvaryumun ülkemizde mevcut bulunmaması, böyle bir işlev için gün ışığı değil, kapalı büyük bir alanın gerekmesi ve hali hazırdaki alanın bu ihtiyaçlara cevap vermesi, Eldem’in görüşünü destekleyecek yönde veriler olmuştur. Nezih Eldem, “Osmanlı Dönemi’nde çeşitli bölgelerden getirilen çeşitli ağaçlar, halka tanıtılmak için, Yıldız Sarayı bahçesinde yetiştirilmiştir; denizaltı canlılarının tanınması için aynı bölgede yapılacak olan bir akvaryum ise bölgenin tarihsel sürekliliğini korumada görev alacaktır” düşüncesi ile hazırladığını ifade ettiği projesinde, akvaryumun yanı sıra, gösteri havuzları, sergi alanları, toplantı salonları, boğaz manzarasına sahip kahvehane, lokanta ve bölge için kullanışlı olacak geniş kapasiteli otopark işlevlerini de tasarımına katmıştır. Eldem’in tasarımında, orijinal halinde olması gerektiği gibi, cadde kotundan üzerinde ağaçları ile bir yamaç oluşturarak yükselen kompleks, manzaraya hâkim bir Boğaziçi Konağı olarak algılanmaktadır.

Böylece yamacın eski haline getirilerek, çevrenin bütünlüğünün sağlanması, şehrin tarihi ve işlek bir bölgesine, kültürel-rekreatif bir merkez kazandırılması amaçlanmıştır. Yol kotundaki iki kat yük- sekliğindeki giriş işleviyle, caddeye cephe veren tesis, bu giriş kütesinin üzerinden yamacın tepesine kadar ağaç- landırılmış ve böylece bölgenin doğal yamaç görüntüsü geri kazandırılmıştır. Yamacın tepe- sinde, eli böğründeleri, kırma çatısı ile tipik bir boğaz yapısı karakterinde tasarlanan iki katlı kütle, manzaraya yönelik işlev- leri barındırırken, asıl işlevin tamamen eğim içerisinde kaldığı bir yapı tasarlamıştır.

Nezih Eldem’in bireysel olarak üzerinde uğraştığı bu proje, İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından inşa etme programına alınmışken, bahsedilen arsa Galatasaray Üniversitesi’ne tahsis edilmiştir. Eldem bu olaydan sonra da hazırladığı projenin, üniversitelerin desteği ile Oşinografi ve Su Ürünleri Fakültesi için kullanışlı, sergi ve toplantılara elverişli, bilimsel, sosyal bir odak olacağı görüşüyle gerçekleşmesinin uygun bir girişim olacağını düşünse ve bu yolda çaba sarf etse de proje gerçekleştirilmemiş ve tasarım aşamasında kalmıştır.

Nezih Eldem, Suluboya Otoportre

GEZİ YAZISI

EYÜP SULTAN | CÜLUS YOLU VE TÜRBELELER

*Ubeydullah ÇİLESİZOĞLU**

Cülus kelimesi Arapça kökenli olup, dilimizde “oturmak” anlamına gelmektedir. Osmanlılar’ da cülus kelimesi daha çok şehzadelerin tahta geçişi sırasında cülus bahşişi, cülus çıkması, cülus terakkisi, cülusiye gibi tabirler kullanılmıştır.

Osmanlılar ’da hükümdar vefat edince saraydaki yetkililer Kubbealtı’nda veya Sünnet Odası’nda yeni padişahı beklerlerdi. Yeni padişah belirli merasimlerle tahta oturur ve devlet büyükleri kendisine biat ederdi. Bir yandan yeni padişahın cülus merasimi yapılırken bir yandan vefat eden padişahın cenaze hazırlıkları başlardı. Yeni hükümdar huzurundakileri selamlar, cenaze namazını kılar ve Enderun’a dönerdi. Ardından yeni padişah Eyüp Sultan’a götürülerek orada kılıç kuşanma merasimi başlardı.

Sultan, Sinan Paşa Köşkü'nden, kayıkla, Bostan İskele 'sine (şu anda Bostan İskele 'sinin olduğu yerden araç yolu geçmektedir) gelir. Cülus yolundaki binek taşını kullanarak atına biner, türbeye kadar at üstünde giderdi. Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesini ziyaret ettikten sonra türbe ile cami arasındaki iç avluda Şeyhülislam tarafından kılıç kuşandırılırdı. Törenin ardından, Sultan, Eyüp Sultan Camii'nin dış avlusundaki binek taşını kullanarak atına biner, yolda toplanan ahaliye cülus bahşişi dağıtarak Edirnekapi 'dan şehre girerdi. Sultan, ecdadının türbelerini ziyaret ederek Topkapı Sarayına geri dönerdi. Bu gelenek son Osmanlı Hükümdarına kadar devam etmiştir.

Eyüp Sultan Camii iç avlusunun kuzey kapısından (C kapısı) çıkıp Haliç 'e doğru, cülus yolundan yürüdüğümüzde Mihrişah Valide Sultan Külliyesini görmekteyiz.

Yol boyu solumuzda sırasıyla Türbe, hazire, imaret (aşhane), sebil ve çeşme bulunmaktadır. Yolun sağında, türbenin karşısında külliyenin mektebi bulunmaktadır.

Sıbyan Mektebi “L” planlı, beşik çatılı, almaşık duvar örgülü bir yapıdır. İnşaatından yaklaşık 30 yıl sonra etrafı mezarlık haline gelmiştir. 1970 'lerde içinde yaşayan ailenin dikkatsizliği sonucu yanmış ve 1995 'te restore edilmiştir. Günümüzde Eyüp Sultan Gençlik İzci Grubu Lokali olarak kullanılmaktadır.

Külliyenin cephesi barok usulünde, mermer olacak şekilde tasarlanmıştır. Türbe, tak kapı, yuvarlak kemerli şebekeli pencereler, sebil ve çeşmelerle

süslenmiştir. Sebinin sağındaki pencerenin üstünden başlayarak türbenin başlangıcına kadar devam eden mermerde işlenmiş hat yazısı bu bütünlüğü desteklemektedir. Culus yolundan külliye'ye geçiş sağlayan iki kapı dışında doğu ve batıda külliye'ye ait iki kapı daha vardır. Türbe ve hazire avlusuna kilit taşı istiridye kabuğu motifli, iki renk mermerden olacak şekilde örülmüştür. Kapının iki yanında yüksek kaideler üzerinde, iki sağda ve iki solda olmak üzere, sütunlar yükselmektedir. Sütunların arasındaki bölümlere süs çeşmesi yerleştirilmiştir. Bu bölümün üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı madalyonlar vardır.

Avluya açılan bu gösterişli kapıyı inceledikten sonra solumuzda kalan türbeye yöneliyoruz.

Mihrişah Valide Sultan Türbesi, beyaz mermerden, on iki oval yüzlü, çift sıra pencereli ve

kubbeli bir yapıdır. Oval yüzler arasında sütunlar ile yumuşak bir geçiş sağlanmıştır. Yine oval yüzeylerde çift sıra pencerelerin altlarında ve üstünlerinde kademeli yatay silmeler bulunmaktadır. Pencerelerin kemerlerinin kilit taşı istiridye kabuğu motifli olup kapılarla birlikte yine cephede uyum sağlamaktadır. Alt pencereler dökme demir şebekeli, üsttekiler ise revzenlidir. Türbe kapısı siyah, beyaz mermerlerden, kilit taşı istiridye kabuğu motifli bir kemere sahiptir. Dış kapılarda olduğu gibi türbe kapısının da iki yanında ikişer sütun vardır. Kapının sağ ve sol oval bölümlerinde dikdörtgen pencere yerleştirilmiştir.

On iki yüzlü türbenin bir yüzü giriş, girişin sağ ve sol yanı dolap nişi olarak düzenlenmiştir. Türbe planı olarak, Türk barok mimarisinin önemli bir örneğidir. Türbenin içerisinde Mihrişah Valide Sultan, Mihrişah Valide Sultan'ın üvey kızı Hatice Sultan, Sultan III. Mustafa ve Adışah Sultan kızı Beyhan Sultan, Sultan III. Selim 'in dördüncü hanımı Refet Kadın ve Sultan II. Abdülhamit'in üvey annesi Rahime Piristü Kadın'a ait beş sanduka bulunmaktadır. Türbenin avlusu zamanla hazireye dönmüştür. Türbenin karşısında 8

revakla arkasında aynalı tonozla örtülü birimler yer almaktadır. Revağın sonunda kitablesiz bir çeşme bulunmaktadır. Aynalı tonozlu birimlerin ilki imaret avlusuna geçişi sağlamaktadır. 2,3 ve 6. Birimler türbenin bulunduğu avluya açılan mekanlar olup türbedar odaları olarak kullanılmaktadır. İlk birimden geçerek imaret avlusuna geçiş yapıyoruz.

İmaretin avlusunda Mısırlı Mustafa Fazlı Paşa ve ailesine ait lahitler karşımıza çıkmaktadır. İmaretin avlusunu batı, kuzey ve doğu yönlerinden kucaklayan yuvarlak kemerli, içleri beyaz badanalı, kubbeli revağın altında imareti gezmeye başlıyoruz. Batı kısmındaki odaları türbe avlusundan bakarak anlatmıştık. İmaret kapısının karşısında (kuzey kısmında) sekizgen

kasnaklar üzerine oturtulmuş kubbelerle örtülü üç büyük mekân bulunmaktadır. Soldaki mekân batı yönünde ortadaki ve sağdaki mekanlar ise doğu yönünde yarım aynalı tonozla genişletilmiştir. Ortadaki mekân mutfak, sağdaki mekan fırındır. Soldaki oda ise günümüzde soğuk hava tesisi halinde kullanılmaktadır. İmaretin beş adet sekizgen, altı adet silindirik olmak üzere toplamda on bir adet bacası bulunmaktadır. Mihrişah Valide Sultan 'ın 1795 yılında inşa ettirdiği imaret, 225 yıldan beri faaliyetini sürdürmektedir. Günde iki öğün olmak üzere, iki bin ihtiyaç sahibine yemek verilmektedir. İmaretin ana kapısından çıkıyoruz ve dönüp kapıyı incelemeye başlıyoruz. İmaret avlusuna giriş kapısı pembe, beyaz mermerden, yuvarlak kemerli olarak yapılmış, ortasında istiridye kabuğu motifli kilit taşı bulunmaktadır. Kapının yanlarında ikişer sütun kaidelere oturmaktadır.

Sütunların devamı olarak üstlerinde III. Selim 'in tuğralı madalyonları bulunmaktadır. İmaret kapısı ile Türbe avlusuna girilen kapıların birbirine benzemekte fakat aynısı olmaması dikkatimizi çekmektedir. Gördüğümüz detaylar karşısında etkilenmemize rağmen ihtişamıyla bizleri büyüleyen, adeta bir an önce yanıma gelin diye bizi uzaklardan çağıran sebilin yanına doğru yürüyoruz.

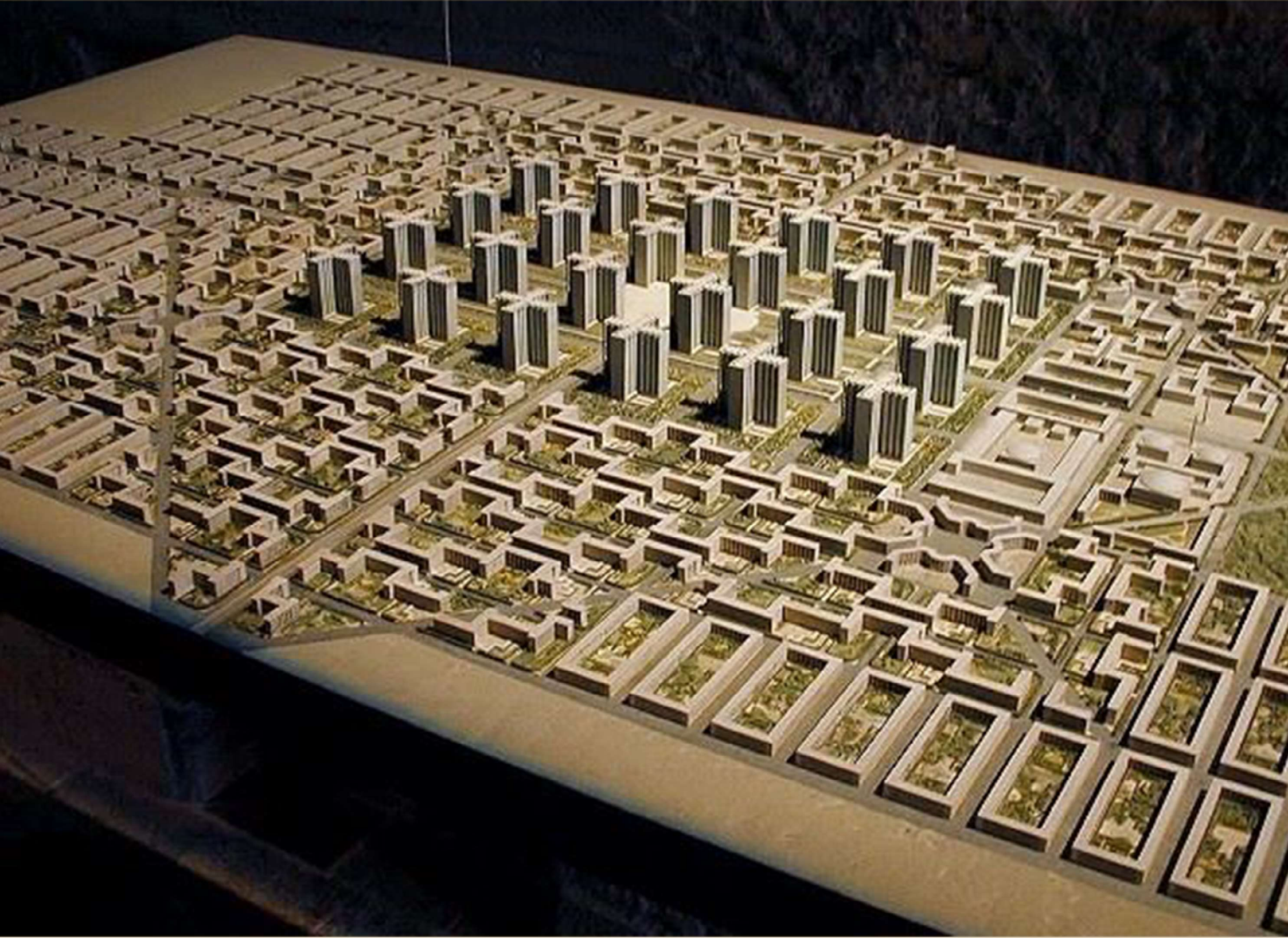
Sebil imaretin devamında yer almakta ve cephe bütünlüğünün bir parçasıdır. Sebilin iki yanında çeşmeler bulunmaktadır. Beş oval yüze bölünmüş sebil barok

üslupta yapılmıştır. Oval yüzler arasını ikisi pembe, biri mermer olan üçlü sütunlar ayırmaktadır. Pencereleler dökme demir şebekelere sahiptir. Pencerelelerin üzerinde iki kat şeklinde bölümlendirilmiş yüzeyler bir korniş yardımıyla birbirinden ayrılmıştır. Üst bölümlerde dört mısralık kitabeyle çevrilidir. Sebilin içinde sağda küçük bir çeşme vardır. Sebilin yanlarındaki iki çeşmeler, pembe sütunlarla yüksek kaideler üzerine oturtulmuştur. Mihrişah Valide Sultan Külliyesini gezdikten sonra sebilin devamında bulunan Hüsrev Paşa Külliyesini görmekteyiz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّمَا هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الصَّمَدُ
لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ لَهُ أَلْفُ مَلَكٍ
مُتَوَكِّلُونَ

ŞEHİRCİLİK

İŞILDAYAN ŞEHİR | LE CORBUSIER

*Meliha Nur ÖZÖNDER**

19. yüzyıl biterken, kentleri biçimlendiren iki unsur vardı; endüstri devriminin sonucu olarak sanayi ekonomisinin oluşturduğu refah seviyesinin yükselişi ve kentsel yenilik hareketlerinin büyümesi. O dönemde sanayileşmenin ilerlemesi, teknolojinin gelişmesi, büyük sermayelerin birikmesi, sanayi kentlerinin kırsala doğru genişlemesine yol açtı. Toplumdaki mali refah seviyesi yükseliyor olsa bile sağlık konusunda ciddi sorunlar yaşanmaya başladı. Temiz hava, temiz su bulunması zor hale gelirken, toplum psikolojik olarak etkilenmeye başladı.

Le Corbusier 'e göre yaşanan sosyal bunalım, Sanayi Devrimi'nin sonucunda oluşan yeni yaşam biçimi ile, bu yaşam biçiminin gereksinimlerine yanıt veremeyen konut mimarisi arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktaydı (Corbusier, 2017, s.23). Ona göre Orta Çağ'ın biçimlendirdiği kent, takip edilemeyecek kadar hızlı teknoloji ile karşılaşınca ortaya bir uyumsuzluk ve kaos çıkmıştı. Var olan şehirler yeni dönüşümü taşıyabilecek kapasiteye sahip değildi. Kentler artık gelişmeyi, ulaşımı, çalışmayı, dinlenmeyi, barınmayı, eğlenceyi; kısacası insanca yaşamayı engelleyen bir bariyer haline gelmişti. Corbusier oluşan bu mevcut kaosu bir düzen atmosferi haline getirmeye çalıştı.

Le Corbusier, mimarın, yapılar yapmanın çok daha ötesinde görevleri olduğu kanısındadır; mimara çok daha büyük bir ödev ve sorumluluk yükler: Toplumsal gelişmenin lideri ve öncüsü olmak (Corbusier, 2017, s.15,16).

Ona göre tasarım, geometridir. Dünyanın doğal halinde düzensiz olduğunu, insanların bu düzensizliğin üstesinden gelmeleri için matematik ve geometriyi kullanmaları gerektiğini düşünür. Doğayı bir kaos olarak görür ve bu kaostan çıkmak için tek yol dik açılarının hâkim olduğu rasyonel bir tasarımdır.

Bunların sonucunda Corbusier, hatasız çalışacak bir makine üretmek istedi:

Bir şehir makinesi. Konut, içinde yaşanılacak bir makineydi, sokak bir trafik makinesiydi. Kendi ütöpik kentini bir makine olarak tasarladı. Ruhsuz fakat tıkr tıkr işleyen bir makine. Böylece oldukça modernist davranarak kenti doğadan koparıp tekdüze, yekpare bir bütün şeklinde inşa etmeyi düşündü. Duyguların belirlediği ve doğanın elverdiği kişisel, özgün yapılar yerine aklın belirlediği tek ve standart yapı biçimini tüm kente dayatmak istedi. Şehrin kendi içindeki bu tekdüzelik ve homojenlik kadar şehirler arasında da tekdüzelik ve homojenlik hakimdi. Kurallara bağlı bir model oluşturup bu modeli dünya çapında çoğaltarak evrensel bir şehir planı ürettiğini iddia etti.

Dolayısıyla üç milyon kişi için planladığı yerleşme mekânı belirli bir yer için değil, herhangi bir yer içindi. Bu yüzden tasarımda yerellik yoktu. Rasyonellik, ruhsuzluk vardı. Bu modernist düşünce, onu geçmişten tamamen kopulması gerektiği kanısına itti. Geleneklerden ve inançlardan üretilmiş irrasyonalist şehir planını ve bu planı oluşturan sokakları, binaları, anıtları, mezarları yani rasyonellikle üretilmemiş olan her şeyi yıkıp geçmeyi, bunlar yerine bütünüyle rasyonel yeni şehirler inşa edilmesi gerektiğini öğütledi.

Le Corbusier fiziksel çevrenin yeniden oluşturulmasıyla toplumun tüm yaşamının kökten değiştirilebileceğine inandı.

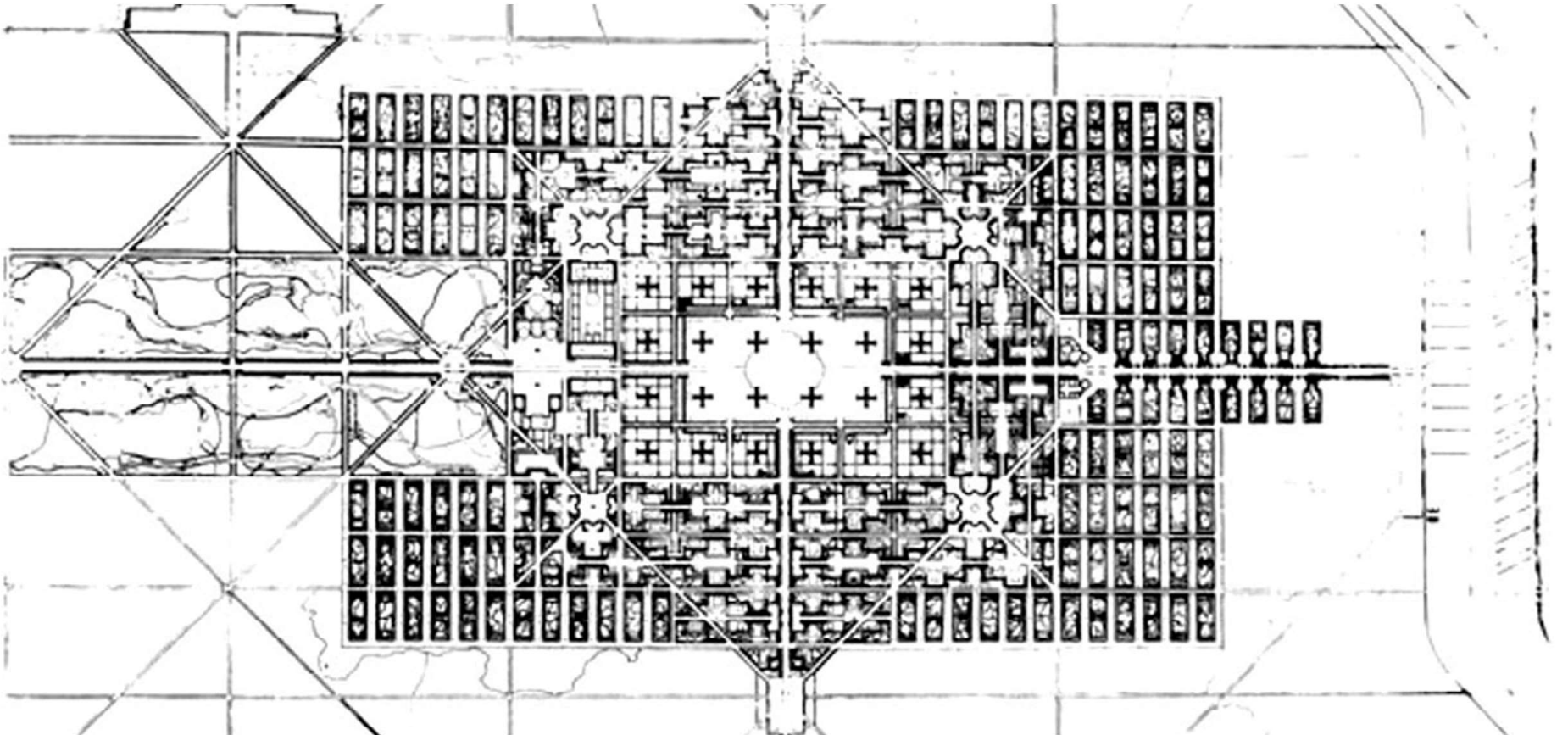

Eski kentlerin tamamıyla yıkılarak yerine yeni kentlerin inşa edilmesini savunan Le Corbusier' in ütopik kent planlaması "Çağdaş Kent" ile başlar.

Çağdaş Kent'in merkezinde tren istasyonu bulunur. Bu istasyon metro, otobüs gibi tüm diğer ulaşım araçlarıyla bağlantılıdır. İstasyonu, simetrik dizilmiş 60 katlı 24 adet çelik ve camdan yapılmış gökdelenler çevrelemektedir. Bu gökdelenler ticaret amaçlı kullanılmakta ve 10.000-50.000 arası değişen çalışan bulundurmaktadır. Onları çevreleyen parklarda lokantalar, tiyatrolar ve mağazalar vardır. Caddeler değişik hızlarda giden farklı türlerde taşıt araçlarına rahat ulaşım hizmeti vermek için üç katlıdır. Le Corbusier şehir tasarımında temel olarak üç ilkeyi benimsemiştir:

1. Şehir merkezinin tıkanıklığının giderilmesi; 2. Yoğunluğun artırılması; 3. Trafik araçlarının artırılması; 4. Yeşil alanların artırılması. Ona göre ilk iki maddenin çözümü, trafiğin çözümlenmesi ve mevcut binaların yüksek katlı binalar ile yer değiştirmesi ile mümkündür. Corbusier şehir içindeki trafiğin nedeninin eskiden oluşan eğri yollar olduğunu düşünür. Tamda bunun için yatay yayılma yerine dikey toplanma oluşturmuştur. Hem şehir merkezinde yoğunluk artırılırken hem de mesafeler kısalmaktadır. Böylelikle kimi zaman yürüyerek, kimi zaman ise sadece asansör ile pek çok mekâna ulaşmak mümkün hale gelmektedir.

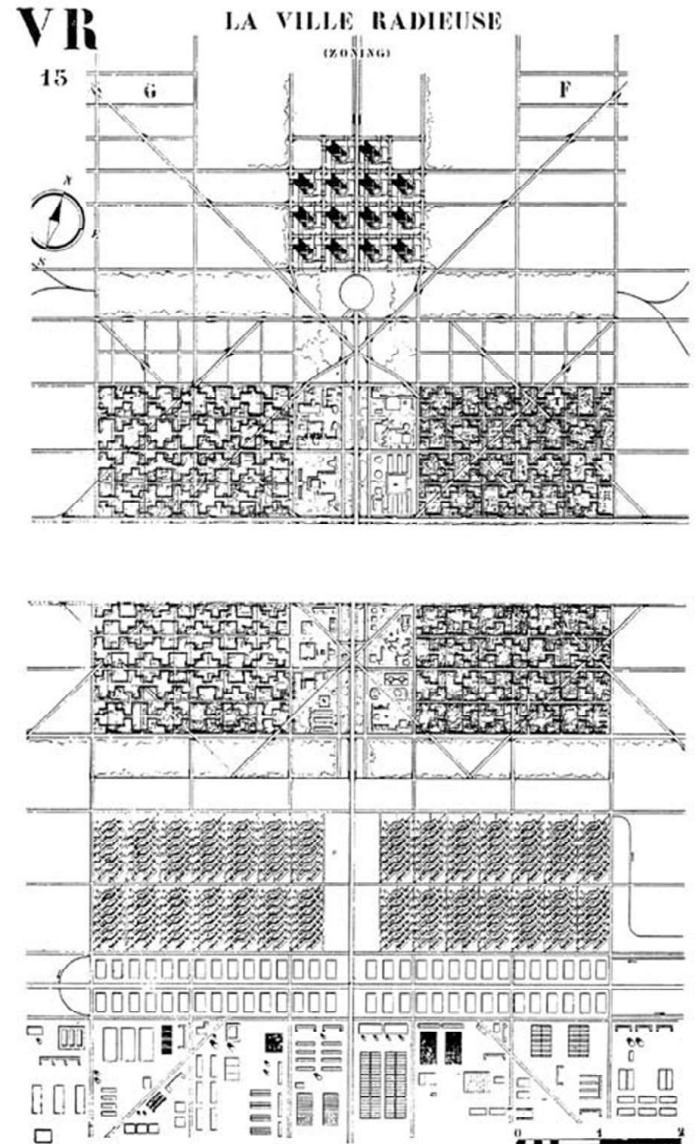
Yatayda yayılmak yerine dikey olarak toplanmayı benimsemesinin bir diğer sebebi

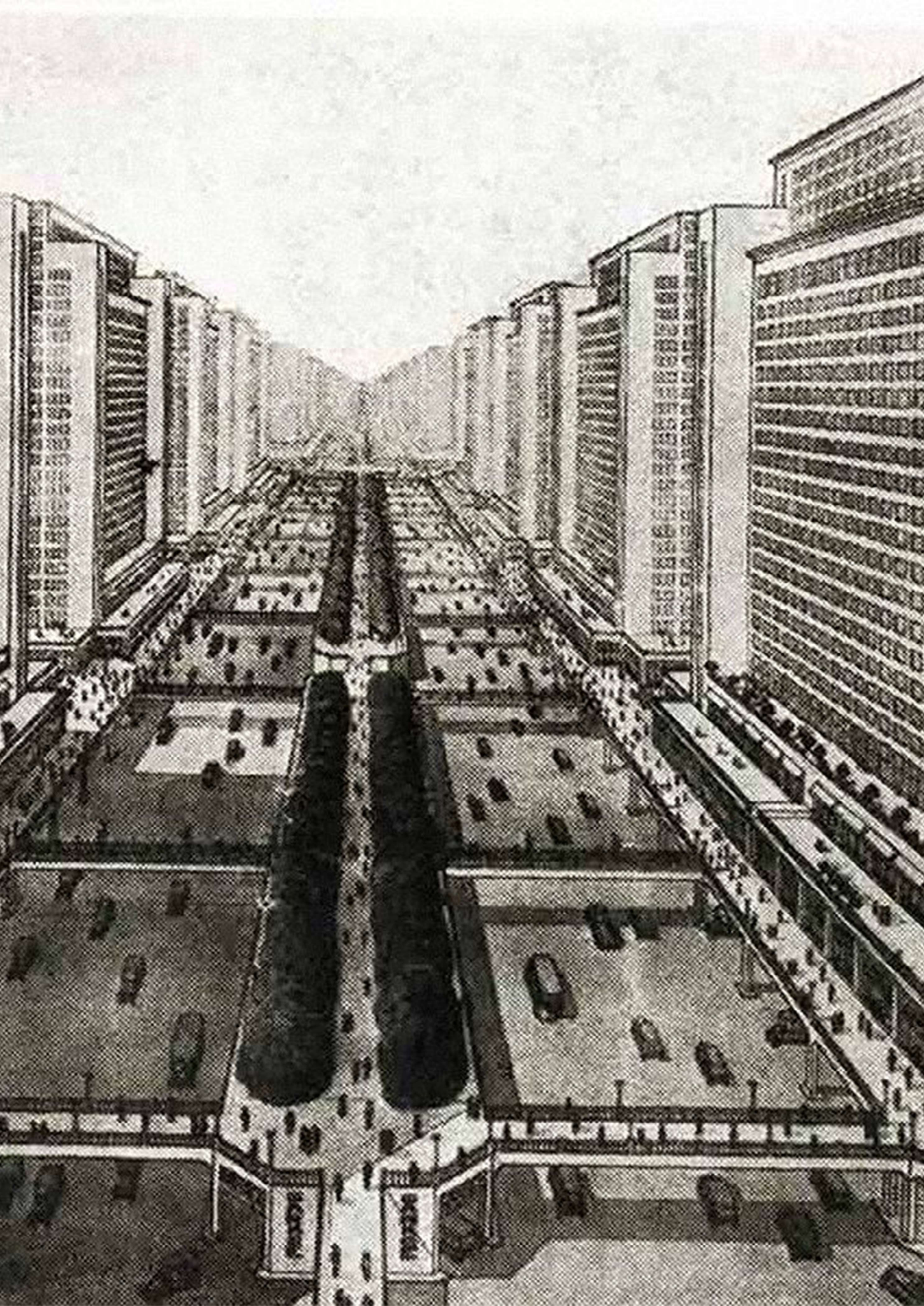

de üzerine bina dikilecek alanların azalması sonucu eskiden üzerinde bina bulunan arazilerin yeşil alana dönüştürülmesidir. Çünkü yeşil alanların olmadığı her yerin binalarla kaplandığı yerlerde sağlıklı hava dolayısıyla sağlıklı bir yaşam sürdürülemeyecektir. Corbusier, dikey büyüme ile kentin yoğunluğunu artırıp trafiğini azalttığı gibi, kentin havasını temizlemekte, insanların daha rahat edeceği dingin peyzaj alanları oluşturmaktadır. Le Corbusier' in mimarlık felsefesinde ideal kent kavramı, mükemmellik, netlik ve çelişkisizlik arayışı oldu. İşlevsel olmayan her şeyi kentten çıkarmak, geçmişten gelen tüm doku silmek istedi. Modern ve çağdaş bir yaşamın ancak bu şekilde olabileceğini düşündü. Fakat geçmişle şimdi arasındaki bu radikal kopuş ne kadar doğru olabilir? Şehirleri geçmişten koparmak, insana özgü olanı; evi, sokağı ve şehri yok etmek ve yerine tek tip, standart, seri üretim malzemelerle yeni şehir inşa etmek şehrin kimliğini yok etmek... Tüm bunların sonucunda aynı şehrin kimliğinin yok olması gibi insanında kimliği yok olmaz mı? Tek tip şehir beraberinde tek tip insanı getirmez mi? İnsan yalnızca zihinden ve işlevden ibaret biyolojik bir makine

olmadığı gibi şehir de bir “çalışma makinesi” değildir. Dolayısıyla tek bir zihinden çıkmış, rasyonel bir planlama ile oluşturulmuş, sakinlerinin hiçbir müdahalesinin kabul edilmediği makineleşmiş bir şehirde, toplumun yaşadığı ortam ve şehir ile özdeşlik kurmalarını, memnu- niyet duymalarını beklemek zor olsa gerek.

Fakat tüm bunların sonucunda; ne yazık ki günümüz şehirlerinden pek farklı olmayan “Çağdaş Kent”, yirminci yüzyılın bir ütopyası olarak kalmış gibi görünmemekte. Yaşadığımız şehirlerimize sahip çıkmadığımız, geçmişini, dokusunu, kimliğini koruyamadığımız sürece hızla “Çağdaş Kente” yaklaşmaktayız.

Ayna Taşı

Ayna Taşı: Yapı, anıt ve çeşme gibi yerlere konan; yazılı veya yazısız süslü taş levha.

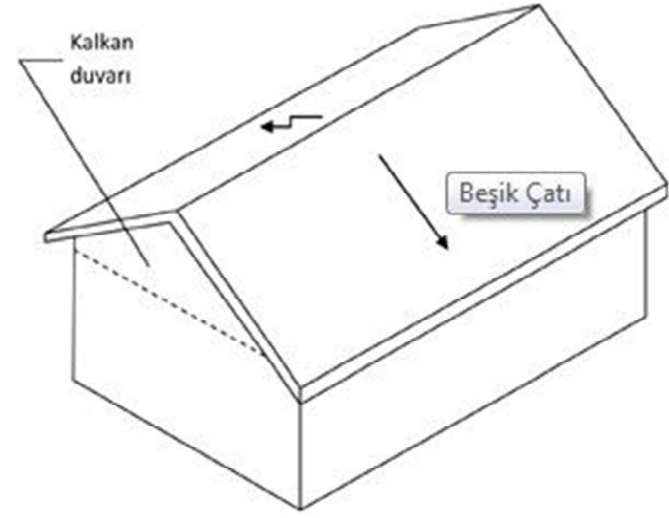
Sebil: Büyük şehirlerin işlek caddeleri üzerinde ve genellikle cami yanlarında içme suyu dağıtılan özel mimari birim.

Saliha Sultan Çeşmesi ve Sebili, Azapkapı

Kalkan Duvarı: Beşikçatı ile örtülü bir yapıda mahyaya dik doğrultuda yapılmış olup çatının üçgen biçimli yan boşluğunu örten duvar.

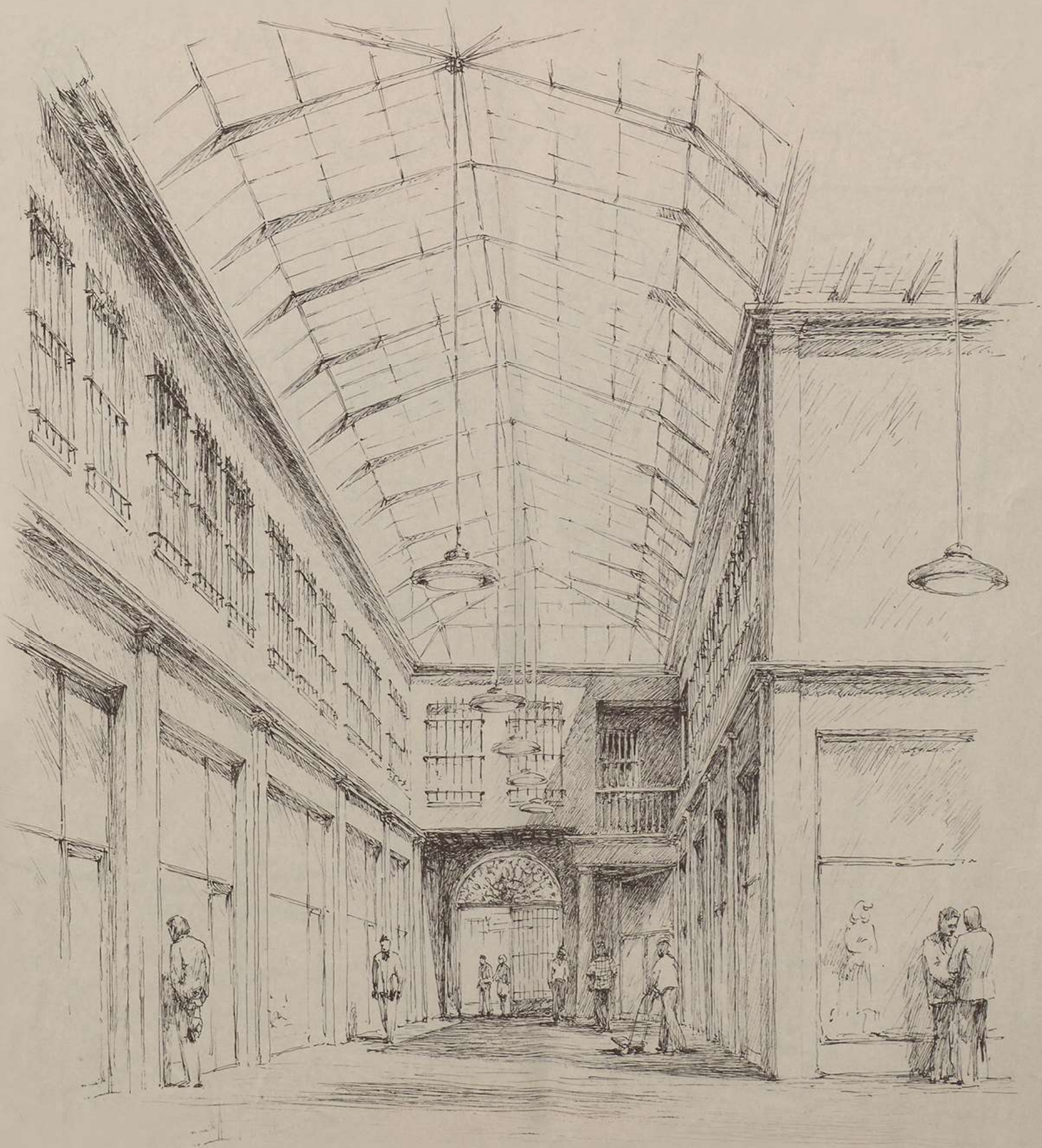
Namazgâh: Açık havada namaz kılmaya mahsus yer.

Beşik Çatılı Yapıda Kalkan Duvarı

Esmâ Sultan Çeşmesi ve Namazgâhı, Cankurtaran

İZÜ
MİMARLIK VE SANAT
KULÜBÜ

Bu dergi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Mimarlık ve Sanat Kulübü
yayınıdır.

*Eskiz, Nezih ELDEM